

APLICAREA REFORMEI AGRARE DIN 1921 ÎN PLASA SĂCUENI, JUDEȚUL BIHOR

de

BLAGA MIHOC

Plasa Săcueni ocupa, la 1921, o suprafață de 33 656 iugăre cadastrale (309 km pătrați) și era locuită de o populație de 22 239 locuitori (72 locuitori la 1 km p.).

Terenurile din zonă erau fertile putînd asigura, prin cultivare, cu prisosință existența locuitorilor, dar repartizarea proprietății era deficiente, existînd pe de o parte suficienți proletari agricoli și mici proprietari, iar pe de altă parte mari proprietăți aparținînd bisericii romano-catolice și unor moșieri particulari. Exproprierea acestora are loc începînd din 11 iunie 1922 și se termină „în linii mari“ la sfîrșitul lui septembrie 1922¹. Intrarea celor în drept în proprietatea efectivă a loturilor ce li se cuveneau s-a făcut, însă, ca și în alte părți, treptat și după multe tărăgănări. Sustragerile de la expropriere au fost aici suficient de numeroase, mai însemnată fiind cea a „domeniului“ lui Iosif Stubenberg. Moșia lui Iosif Stubenberg, în suprafață de peste 1 200 iugăre, se întindea în hotarele localităților Cherechiu și Săcueni și fusese scutită de expropriere, pe motiv că ar fi alcătuită din zone inundabile, necesitînd îmbunătățiri funciare, pe care în termen de 10 ani moșierul se angaja că le va face. Cum proprietarul întîrziea să facă aceste îmbunătățiri, la 26 mai 1936 reprezentanții țăranilor îndreptățiți din Cherechiu și Săcueni s-au adresat Judecătoriei de ocol rural Săcueni, cerînd exproprierea contelui Stubenberg și improprietărirea celor în drept. Țăranii cereau ca, „pe lîngă satisfacerea celor lipsiți, comuna Săcueni fiind situată la graniță... (să se înființeze) și o colonie pentru întărirea comunei care să fie de pavăză contra acelor care rîvnesc la avutul nostru“². Țăranii mai arătau că în timpul exproprierii moșierul s-a angajat „cu cîte și mai cîte trucuri și înscenări cum că ar face investițiuni mari, fabrici etc. și, în definitiv, n-a realizat nimic; numai că astfel moșia sa a rămas aproape în întregime scutită de expropriere“³. Pentru proces țăranii din cele două comune au angajat ca avocat pe dr. Petre Popovici din Vașcău⁴. În cîteva dezbateri consecutive, dintre 4—30 iulie 1936, judecătoria hotărăște să trimită experți care să constate suprafața moșiilor și volumul îmbunătățirilor fă-

¹ *Tribuna*, 1922, nr. 62, p. 2; nr. 67, p. 3.

² Arhivele Consiliului Popular Vașcău, *fond Familia Popovici*, neprelucrat.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

cute de proprietar⁵. Ancheta făcută în acest sens de către un inginer cadastral și un inginer de la serviciul apelor se prelungește pînă în vara lui 1937. Între 3—26 iunie 1937 are loc o nouă expertiză; participanții, cumpărați probabil de proprietar, au informat judecătoria că proprietarul a făcut toate îmbunătățirile la care s-a angajat, desecînd circa 30—35% din moșia în discuție. În realitate, aceste desecări fuseseră făcute înainte de 1921, căci, așa cum arătasera reprezentanții țăranilor, cheltuielile acestei îmbunătățiri sunt așa de mari încît proprietarul nici nu le poate suporta...⁶, și apoi, cum arătau tot aceștia din urmă, „aceste locuri nu sunt chiar așa de des inundabile”⁶. Cu toate acestea, la 10 iulie 1937 judecătoria respinge acțiunea intentată de țărani, menținînd hotărîrea scutirii de expropriere pe motiv că îmbunătățirile funciare făcute în mare parte urmau să fie terminate abia la 10 octombrie 1942, cînd se împlineau 10 ani de la defalcarea terenurilor expropriate din moșia lui Iosif Stubenberg încă în 1922. Țăranii fac apel la tribunalul din Oradea, dar la 15 februarie 1938 acesta menține hotărîrea judecătoriei. Un nou apel trimis de către țărani de astă dată Curții de Apel din Capitală reformează, la 7 decembrie 1938, parțial hotărîrea judecătoriei și a tribunalului, în sensul că expropriează aproximativ 1 000 de iugăre din cele peste 1 200 cîte îi fuseseră scutite lui Stubenberg în 1924. Nemulțumit de astădată, proprietarul face recurs la Curtea de casație din București, care la 21 iunie 1939 menține hotărîrea Curții de apel⁷. Dar împrumutarea îndreptățiților din Cherechiu și Săcueni s-a amînat și, curînd, a urmat Dictatul de la Viena și precum se știe ocuparea acestui teritoriu de către Ungaria horthystă. Făcînd, însă, un calcul pe baza documentelor de arhivă, putem constata că în toate cele 14 comune ale plasei Săcueni s-a expropriat o suprafață totală de 9 875 iugăre 1 593 stînjeni, din care 8 776 iugăre 313 stînjeni de la moșieri particulari, 810 iugăre 1 515 stînjeni de la abația din Sîniob, 264 iugăre 1 110 stînjeni de la Ordinul premonstratens, 17 iugăre 800 stînjeni de la Ordinul minorităților. Prin împrumutarea, cele 9 875 iugăre 313 stînjeni au primit următoarea destinație: 4 073 iugăre 448 stînjeni (ca teren de cultură) unui număr de 1 463 îndreptățiți; 72 iugăre 1 588 stînjeni cu locuri de casă unui număr de 205 îndreptățiți, 382 iugăre 57 stînjeni pentru satisfacerea intereselor obștești, 430 iugăre 485 stînjeni ca pășuni comunale; 4 iugăre 669 stînjeni dat ca schimb unor persoane „morale sau fizice” expropriate pentru „utilitate publică”; 70 iugăre 697 stînjeni aprobat ca vîndut unor țărani, 4 841 iugăre 1 169 stînjeni ca rezerve de stat. De notat că din terenul de cultură 870 iugăre și din cel pentru loturile de casă 43 iugăre 800 stînjeni au fost atribuite împrumutărilor prin colonizare (87 capi de familie).

Repartizarea pe comune a acestor suprafețe se făcea astfel:

Tîrgușor

Total expropriat: 264 iugăre 1 110 stînjeni.

De la cine s-a expropriat:

1. Ordinul premonstratens 264 iugăre 1 110 stînjeni.

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

Cum s-a repartizat:

1. Rezerve 264 iugăre 1 110 stînjeni.

Cadea Mică

Total expropriat: 226 iugăre 1 089 stînjeni⁸.

De la cine s-a expropriat:

1. Ana și Iuliu Dürneis 55 iugăre 1 419 stînjeni;
2. Fényes Acațiu și consoții 162 iugăre 225 stînjeni;
3. Ordinul minoriților 6 iugăre 1 045 stînjeni;
4. Rűch Adam 2 iugăre.

Cum s-a repartizat⁹:

1. Teren de cultură la 90 îndreptățiți, 149 iugăre 1 442 stînjeni;
2. Locuri de casă la 8 îndreptățiți, 2 iugăre;
3. Interese obștești 5 iugăre 1 208 stînjeni;
4. Pășune comună 40 iugăre 565 stînjeni;
5. Rezerve 27 iugăre 1 074 stînjeni.

Cenalos

Total expropriat: 7 iugăre.

De la cine s-a expropriat:

1. Composesoratul urbarial: 7 iugăre¹⁰.

Cum s-a repartizat:

1. Interese obștești, 7 iugăre.

Cherechiul Mic

Total expropriat: 438 iugăre 117 stînjeni¹¹.

De la cine s-a expropriat:

1. Conte Iosif Stubenberg, 438 iugăre 117 stînjeni.

Cum s-a repartizat:

1. Rezerve 438 iugăre 117 stînjeni.

Ciocaia

Total expropriat: 424 iugăre 1 007 stînjeni.

De la cine s-a expropriat:

1. Minoiu Papszász 206 iugăre 1 500 stînjeni.
2. Dobcsak Ludovic 207 iugăre 207 stînjeni;
3. Gulácsy Sigmond 100 stînjeni;
4. Composesoratul urbarial 10 iugăre 800 stînjeni.

Cum s-a repartizat¹²:

1. Teren de cultură la 34 îndreptățiți, 92 iugăre 558 stînjeni;
2. Locuri de casă la 27 îndreptățiți, 6 iugăre 1 200 stînjeni;
3. Interese obștești 107 iugăre 1 343 stînjeni.

⁸ Arhivele Statului din București, *fond Reforma Agrară din Bihor* (În continuare R.A.B.), dos. 602, f. 28; Arhivele Statului din Oradea, *fond Consilieratul agricol Bihor (C.A.B.)*, dos. 346, f. 1—23).

⁹ Arhivele Statului din Oradea, *fond C.A.B.*, dos. 346, f. 1—23; dos. 356, f. 1—21.

¹⁰ Arhivele Statului din București, *fond R.A.B.*, dos. 602, f. 27.

¹¹ Arhivele Statului din București, *fond R.A.B.*, dos. 602, f. 20.

¹² Din 1926 pînă în 1931 aproximativ 10 iugăre din pămîntul expropriat în Ciocaia au fost arendate cooperativei „Aurora” din Oradea (Arhivele Statului din Oradea, *fond C.A.B.*, dos. 347, f. 1—54).

Coli

Total expropriat: 5 iugăre 1 474 stînjeni.

De la cine s-a expropriat:

1. Pongrátz Ștefan: 5 iugăre 1 474 stînjeni¹³.

Cum s-a repartizat:

1. Interese obștești 5 iugăre 1 474 stînjeni.

Cubulcut

Total expropriat: 166 iugăre 126 stînjeni.

De la cine s-a expropriat:

1. Boniș Elemér, 125 iugăre 988 stînjeni;
2. Frater Ștefan 36 iugăre 69 stînjeni;
3. Weig Mihai 4 iugăre 669 stînjeni.

Cum s-a repartizat:

1. Teren de cultură la 32 îndreptățiți 83 iugăre 704 stînjeni¹⁴.
2. Locuri de casă la 18 îndreptățiți 4 iugăre 669 stînjeni;
3. Interese obștești 18 iugăre 912 stînjeni;
4. Dat ca schimb lui Weig Mihai 4 iugăre 669 stînjeni;
5. Pășune comunală 23 iugăre 972 stînjeni;
6. Rezerve 31 iugăre 1 000 stînjeni.

Diosig

Total expropriat: 5 160 iugăre 1 152 stînjeni.

De la cine s-a expropriat:

1. Teodor Zichy 5 160 iugăre 1 152 stînjeni¹⁵.

Cum s-a repartizat¹⁶:

1. Teren de cultură la 745 îndreptățiți din Diosig 1 929 iugăre 320 stînjeni;
2. Pășune comunală Diosig 315 iugăre 230 stînjeni;
3. Teren de cultură la 87 îndreptățiți din Chiraleu 62 iugăre 825 stînjeni;
4. Interese generale Chiraleu 8 iugăre 557 stînjeni;
5. Teren de cultură la 100 îndreptățiți din Ciocaia 268 iugăre 639 stînjeni;

¹³ Intrucît în hotarul localității lipseau terenurile de cultură expropriabile un număr de 72 de îndreptățiți din Coliu au fost improprietăriți cu o suprafață de teren agricol de 6 iugăre 100 stînjeni în hotarul comunei Ianca (Arhivele Statului din Oradea, *fond C.A.B.*, dos. 351, f. 113—114).

¹⁴ Arhivele Statului din București, *fond R.A.B.*, dos. 602, f. 26; Arhivele Statului din Oradea, *fond C.A.B.*, dos. 348, f. 1—50; dos. 352, f. 1—20; dos. 353 f. 17—24. Altor 25 îndreptățiți din Cubulcut li s-a repartizat ca teren de cultură 62 iugăre 1451 stînjeni în hotarul localității Olosig.

¹⁵ Teodor Zichy avea în hotarele localităților Diosig, Abramul de Sus, Roșiori, Ciocaia, Chiraleu, o moșie în suprafață totală de 5349 iugăre 1299 stînjeni. Dar, după trasarea granițelor din 1919, 5228 iugăre 609 stînjeni din această moșie au intrat în România, iar 121 iugăre 690 stînjeni în teritoriul Ungariei. În preajma anului 1921, Teodor Zichy a vîndut notarului beiușean Corneliu Pop o suprafață de 1323 iugăre 533 stînjeni în hotarul comunei Roșiori. Această vînzare a fost, însă, anulată (Arhivele Statului din Oradea, *fond C.A.B.*, dos. 349, f. 85—86).

¹⁶ Arhivele Statului din Oradea, *fond C.A.B.*, dos. 349, f. 1—71.

6. Teren afectat împrăștiării coloniștilor 913 iugăre 800 stînjeni, unui număr de 87 coloniști, dintre care 870 iugăre teren cultivabil și 43 iugăre 800 stînjeni locurile de casă¹⁷.
Rezerve 1 663 iugăre 981 stînjeni.

Ianca

Total expropriat: 866 iugăre 1 544 stînjeni.

De la cine s-a expropriat:

1. Berechey Alexandru 34 iugăre 722 stînjeni;
2. Văd. Nicolae Reiszle născ. Serena Bay 129 iugăre 57 stînjeni;
3. Szabó Ladislau 703 iugăre 765 stînjeni¹⁸.
Cum s-a repartizat¹⁹:
1. Teren de cultură la 71 îndreptățiți din Ianca, 117 iugăre 418 stînjeni;
2. Locuri de casă la 31 îndreptățiți din Ianca 7 iugăre 1 200 stînjeni;
3. Interese obștești Ianca 185 iugăre 27 stînjeni;
4. Pășune comunală Ianca 44 iugăre 121 stînjeni;
5. Aprobă ca vîndut pentru cumpărători din Ianca 70 iugăre 697 stînjeni;
6. Teren de cultură la 72 îndreptățiți din Coliu, 151 iugăre 1 307 stînjeni;
7. Teren de cultură la 58 îndreptățiți din Cadea, 152 iugăre 1 420 stînjeni;
8. Interese obștești Cadea 32 iugăre 207 stînjeni;
9. Rezerve 105 iugăre 947 stînjeni.

Olosig

Total expropriat: 503 iugăre 533 stînjeni.

De la cine s-a expropriat:

1. Alexandru Balogh și soția, 93 iugăre 35 stînjeni;
2. Contele Iosif Stubenberg 269 iugăre 835 stînjeni;
3. Frater Ștefan 82 iugăre 10 stînjeni;
4. Soția lui Boniș Elemer născută Margharetă Kende 58 iugăre 1 253 stînjeni.
Cum s-a repartizat:
1. Teren de cultură la 52 îndreptățiți din Olosig 122 iugăre 964 stînjeni;
2. Locuri de casă la 34 îndreptățiți din Olosig 8 iugăre 920 stînjeni;

¹⁷ O situație întocmită în toamna lui 1936 arată că în Diosig au fost aduși 82 de locuitori, cărora li s-a distribuit o suprafață de 836 iugăre 768 stînjeni, din care 820 iugăre erau loturile de cultură iar 16 iugăre 768 stînjeni locurile de casă (Arhivele Statului din Oradea, *fond C.A.B.*, dos. 459, nepaginat).

¹⁸ Moșia lui Szabó Ladislau a fost expropriată și repartizată în arendă forțată diferitelor comune pînă în 1928, după cum urmează: Coliu: 94 iugăre (1924), 231 iugăre 800 stînjeni (1925), 228 iugăre 800 stînjeni (1926), 236 iugăre (1927), 238 iugăre 800 stînjeni (1928); Cadea Mare: 94 iugăre 1295 stînjeni (1923) 223 iugăre (1924), 219 iugăre 800 stînjeni (1925), 223 iugăre 800 stînjeni (1926), 221 iugăre 800 stînjeni (1927), 203 iugăre (1928); Ianca: 73 iugăre (1921) 73 iugăre (1922), 47 iugăre (1923), 189 iugăre 169 stînjeni (1924), 249 iugăre 800 stînjeni (1925), 206 iugăre 288 stînjeni (1926), 198 iugăre 188 stînjeni (1927), 208 iugăre 1166 stînjeni (1928) (Arhivele Statului din Oradea, *fond C.A.B.*, dos. 351, f. 35—53).

¹⁹ Arhivele Statului din Oradea, *fond C.A.B.*, dos. 352, f. 1—20; dos. 353 f. 17—24.

3. Interese obștești Olosig 11 iugăre 538 stînjeni;
4. Pășune comunală 7 iugăre 762 stînjeni;
5. Teren de cultură la 10 îndreptățiți din Sinicolau de Munte 10 iugăre;
6. Teren de cultură la 25 îndreptățiți din Cubulcut 62 iugăre 1 451 stînjeni.

Săcueni

Total expropriat: 1 000 iugăre²⁰.

De la cine s-a expropriat:

1. Iosif Stubenberg 1 000 iugăre.

Cum s-a repartizat:

1. Rezerve, 1 000 iugăre²¹.

Siniob

Total expropriat: 810 iugăre 1 515 stînjeni.

De la cine s-a expropriat:

1. Abația de Siniob 810 iugăre 1 515 stînjeni.

Cum s-a repartizat:

1. Rezerve, 810 iugăre 1 515 stînjeni.

²⁰ Intrucît exproprierea a avut loc abia în 1938, așa cum am arătat mai sus, improprietărirea nu s-a mai efectuat.

²¹ Arhivele Statului din București, fond R.A.B., dos. 602, f. 68.